

Leleń, Andrzej / Domagała, Jarosław

Biskupia Szkoła Organistowska w Płocku (1917-1939)

Studia Płockie 30, 293-310

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Andrzej Leleń, Jarosław Domagała

BISKUPIA SZKOŁA ORGANISTOWSKA W PŁOCKU (1917-1939)

Powstanie i działalność

W 1916 r. ks. Adam Pęski¹, profesor Seminarium Duchownego w Płocku, w artykule zamieszczonym w „Miesięczniku Pasterskim Płockim” zatytułowanym „W pałacej sprawie organistów”, zwrócił uwagę na potrzebę utworzenia w Płocku szkoły kształcącej organistów. Podkreślał, że dobrze przygotowanych zawodowo organistów diecezja albo wcale nie posiada, albo ma ich w niewystarczającej liczbie. Apelował: „Szkoly nam tedy organistów trzeba, szkoly specjalnej z internatem, z troskliwą nad kandydatami opieką. Szkoly, w której by dbano nie tylko o fachowe wykształcenie organistów, ale i o ich moralne usposobienie”². Zwracał się do specjalistów w zakresie muzyki kościelnej oraz do duchowieństwa diecezji o zabranie głosu w tej sprawie.

Apel ks. Pęskiego wywołał zamierzony efekt i już w następnym roku, w styczniowym numerze „Miesięcznika Pasterskiego Płockiego” głos zabrał ks. Józef Górnicki³ z Imielnicy. Podjął myśl ks. Pęskiego, zwracając uwagę na pilną potrzebę utworzenia specjalnej szkoły kształcącej organistów. Argumentował, że kwestia ta jest łatwa do przeprowadzenia i nie wymaga szczególnych zabiegów organiza-

¹ A. W. Pęski (1867-1930) – ukończył Seminarium Duchowne w Płocku w 1892 r. Kształcił się następnie w Petersburgu w Akademii Duchownej. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1895 r. Po powrocie do Płocka podjął pracę w Kurii Diecezjalnej. Wykładał także w Seminarium Duchownym w Płocku, pełniąc przez pewien czas urząd wicerektora. Obok pracy duszpasterskiej zajmował się aktywnie działalnością pisarsko-publicystyczną. Ogłosił około 300 artykułów poświęconych problematyce religijnej, historycznej i sprawom bieżącym. Od 1919 r. redagował „Miesięcznik Pasterski Płocki”, pisał także do: „Przeglądu Katolickiego”, „Przeglądu Powszechnego”, „Śpiewu Kościelnego” i „Dziennika Płockiego”. J. B. Nycek, Ludzie i książki, Płock 1983, s. 194.

² A. Pęski, W pałacej sprawie organistów, „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1916 nr 10, s. 291-292.

³ J. Górnicki (1879-1940) – ukończył Seminarium Duchowne w Płocku. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1901 r., po czym rozpoczął pracę duszpasterską w różnych miejscowościach diecezji płockiej. Wielokrotnie zabierał głos na łamach prasy katolickiej, pisząc w formie popularnej, przede wszystkim o sprawach wiary. J. B. Nycek, dz. cyt., s. 68.

cyjnych. Przedstawił nawet konkretny plan realizacji tego projektu, omówił w zarysie przybliżony schemat działalności szkoły i ewentualny program nauczania⁴.

W następnym, lutowym numerze „Miesięcznika”, w sprawie szkoły wypowiedział się ks. Józef Antoniak, ówczesny profesor śpiewu w Seminarium Duchownym oraz dyrygent chóru katedralnego. Pełnione w diecezji funkcje sprawiały, że głos księdza Antoniaka, posiadał szczególne znaczenie. Autor polemizował z wcześniejszymi opiniami. Podzielał wprawdzie w wielu kwestiach poglądy księży, ale i zwracał uwagę na wiele nowych, nie poruszanych przez nich zagadnień. Podkreślał konieczność utworzenia szkoły z czteroletnim programem nauczania. Wskazywał ponadto, że zakres kształcenia powinien obejmować nauczanie przedmiotów muzycznych oraz religię, język polski, łacinę i arytmetykę. Uważał za niezbędne utworzenie przy szkole internatu, który ułatwiłby pracę wychowawczą szkoły. Realizację szczytnych zamierzeń odkładał jednak, ze względu na trudną sytuację ekonomiczną i polityczną Polski, do czasu zakończenia wojny⁵.

Dyskusję na łamach „Miesięcznika Pasterskiego Płockiego” uważnie śledził bp A. Nowowiejski, życzliwie nastawiony do projektu powstania szkoły i dostrzegający potrzebę istnienia takiej placówki w diecezji. Biskup zwrócił się do władz okupacyjnych, w osobie miejscowego landrata, którym był w tym czasie Malenkrot, o zezwolenie na założenie szkoły organistowskiej w Płocku i zlokalizowanie jej w gmachu pobenedyktynskim, znajdującym się naprzeciwko katedry. Naczelnik powiatu „Der Kaiserlich Deutsche Kreisschef für die Kreise Plock”, w piśmie z dnia 21 sierpnia 1917 r. sygnowanym I. Nr II 977/17 wyraził swoją zgodę. W dniu 27 sierpnia 1917 r. ks. biskup powołał ks. J. Antoniaka na stanowisko dyrektora nowo utworzonej szkoły. Ks. dyrektor otrzymał wraz z nominacją i projektem programowym, pomoc finansową na niezbędne zaopatrzenie szkoły. W niedługim czasie, już we wrześniu ks. biskup powiadomił duchowieństwo diecezjalne o powstaniu szkoły i prosił o duchowe i materialne jej wsparcie⁶.

Reakcja duchowieństwa była nadzwyczaj przychylna. Wiele parafii udzieliło wsparcia finansowego nowej instytucji. Dzięki udzielonej pomocy, można było wyposażyć szkołę w fortepiany, inne instrumenty muzyczne oraz niezbędne pomoce dydaktyczne. Wkład duchowieństwa i społeczności parafialnych został zauważony. Numery Miesięcznika Pasterskiego Płockiego z lat 1918-1919, obok szczegółowego przedstawienia ofiarności parafii i poszczególnych księży, zamieściły także podziękowania dyrekcji szkoły za udzieloną pomoc⁷.

Ustalono warunki przyjęcia. Postanowiono przyjmować do szkoły kandydatów, którzy ukończyli 13 lat. Wymagano świadectwa ukończenia szkoły elementarnej, a w przypadku nie posiadania takiego dokumentu, sprawdzano opanowa-

⁴ J. Górnicki, W palącej sprawie organistów, „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1917 nr 1, s. 25.

⁵ J. Antoniak, W palącej sprawie organistów, „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1917 nr 2, s. 49-52.

⁶ W. Jezusek, Ks. Kan. Józef Antoniak – Profesor Seminarium Duchownego i Dyrektor Szkoły Organistowskiej w Płocku, „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1965 nr 4-5, s. 118.

⁷ „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1918 nr 1, s. 31; nr 5, s. 114; nr 12 s. 248.

nie umiejętności czytania, pisania i liczenia. Wymagano ponadto świadectwa, wystawionego przez właściwego proboszcza, zaświadczonego o moralności kandydata. Jako priorytetowe zadanie uznano obok kształcenia muzycznego, wychowanie uczniów na przykładowych katolików i obywateli. Nauka w szkole miała trwać 4 lata. Program nauczania objął obok pierwszoplanowych przedmiotów muzycznych także: religię, liturgikę, język polski, łacinę, arytmetykę, historię powszechną i historię polski, geografii, podstawowe wiadomości z agronomii i sadownictwa. Uwzględniono także potrzebę nauczania na ostatnim roku – prowadzenia akt stanu cywilnego i ksiąg kasowych. W celu ułatwienia kształcenia, jak i ze względu na potrzebę realizowania zadań wychowawczych, utworzono przy szkole internat, którego działanie określono odpowiednim regulaminem⁸.

Pierwsze egzaminy wstępne przeprowadzono 24 września 1917 r. W ich wyniku przyjęto na pierwszy rok 7 uczniów. Pierwszego października, mszą św. odprawioną przez ks. dyrektora J. Antoniaka w kościele katedralnym w Płocku, nastąpiła inauguracja szkoły, jednej z pierwszych tego typu placówek w Królestwie Polskim⁹. W pierwszym roku kształcono nauczania, w oparciu o wybrane przedmioty z wcześniej przyjętego programu. Ramowy plan tygodniowy zakładał, spośród przedmiotów muzycznych, realizację m.in.: 2 godzin śpiewu, 2 godzin gry fortepianowej, 1 godziny teorii muzyki. Na lekcję języka polskiego przeznaczono – 2 godziny, zaś na religię, łacinę i arytmetykę po – 1. Oprócz tego wychowankowie sposobili się do praktycznych zajęć organistowskich, służyli do mszy w katedrze, śpiewali w chórze katedralnym¹⁰.

Pierwszy rok szkolny zakończono uroczystością 22 czerwca 1918 r. Spotkanie zgromadziło członków kapituły oraz gości świeckich. Uczniowie prezentowali swoje umiejętności w zakresie gry na fortepianie oraz odśpiewali fragmenty mszy Mittler'a „De virginibus” i piękną 4-głosową pieśń polską F. Skraupa „Skąd pieśni te”. Osiągnięte rezultaty kształcenia ocenił organista katedralny Benedykt Sianko, który wyznał, iż uczniowie mimo krótkiego okresu kształcenia, niejednokrotnie prezentowali już wyższe umiejętności niż niejeden praktykujący w parafii organista¹¹.

W przededniu odzyskania niepodległości państwowej Szkoła Organistowska dzięki staraniom ks. dyrektora J. Antoniaka uzyskała koncesję władz polskich na dalsze prowadzenie, w piśmie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 2 lipca 1918 r. N: 514/30. Szkoła otrzymała podobnie jak i inne placówki, prawo do odroczenia służby wojskowej oraz możliwość korzystania z 50 % zniżki kolejowej¹².

„Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1919 nr 2, s. 56; nr 1, s. 21; nr 9, s. 184.

⁸ J. Antoniak, Nowa Szkoła Organistowska, „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1917 nr 8, s. 220-221.

⁹ W. Jezusek, dz. cyt., s. 119.

¹⁰ Grochowalski, Na progu drugiego roku istnienia szkoły organistowskiej w Płocku, „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1918 nr 8, s. 161-162.

¹¹ A. Pęski, Zakończenie roku w szkole organistowskiej, „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1918 nr 7, s. 148.

¹² W. Jezusek, dz. cyt., s. 119.

U progu drugiego roku kształcenia ustalono, że oprócz przedmiotów już wykładanych, na kursie drugim i następnych uczniowie zaznajamiać się będą z historią ojczystą i powszechną, z literaturą rodzimą, a także zasadami prowadzenia kancelarii. Ponadto wykładane będą przedmioty nauczające prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz warzywnictwa, sadownictwa i pszczelarstwa¹³.

Następne lata to w historii szkoły trudny okres. Zmniejszeniu uległa liczba uczniów, dotychczasowe roczniki zostały zdekompletowane, pojawiły się wyraźne problemy finansowe. Główną przyczyną trudności była złożona sytuacja polityczna i międzynarodowa, w jakiej znalazła się Polska. Mimo zmniejszenia się liczby uczniów, z których prawie połowa została powołana do wojska, szkoła zajętych nie przerwała, a personel pedagogiczny pracując prawie bezinteresownie mógł się poszczycić coraz lepszymi rezultatami kształcenia. Popis, który kończył drugi rok kształcenia pokazał postępy uczniów. Poprawnie śpiewał chór męski, uczniowie prezentowali swe umiejętności w grze na fortepianie, wykonywali m. in. sonaty L. van Beethovena¹⁴. Również następny rok dowiódł, że szkoła mimo trudnej sytuacji zewnętrznej rozwijała się dobrze. W roku szkolnym 1919/1920 uczniów było 17, wykazali oni prawidłowe postępy w nauce i praktyce muzycznej. Podczas koncertu kończącego kolejny rok działalności szkoły, chór szkolny wykonał *Kyrie z mszy „De Angelis”* oraz dwugłosowe *Kyrie Griesbachera*. Śpiewano również m. in. „*Pozdrowienie Tatr*” Z. Noskowskiego do tekstu K. Tetmajera¹⁵.

Zespół nauczycielski konsekwentnie realizował program kształcenia. Powoli powiększał się też w szkole, dzięki ofiarności duchowieństwa diecezjalnego, niezbędny sprzęt muzyczny.

W 1922 r. *Miesięcznik Pasterski Płocki* donosił, iż końcoworoczny koncert uczniów szkoły, który odbył się w katedrze płockiej, był prawdziwą uczcą artystyczną. Wspaniale prezentowały się chóry, śpiewające chorał gregoriański i inne utwory muzyki kościelnej¹⁶.

Szkoła rozwijała się i funkcjonowała pomimo braku wsparcia ze strony władz ministerialnych oraz świeckiego ogółu. Stopniowo zwiększała się liczba uczniów. W roku szkolnym 1923/1924 szkoła liczyła 24 słuchaczy¹⁷, by w 1925/1926 dojść do liczby 30¹⁸.

Śmierć ks. dyrektora J. Antoniaką w 1926 r. sprawiła, że szkoła znalazła się w poważnym kryzysie. Zabrakło bowiem człowieka głęboko oddanego sprawie kształcenia, poświęcającego całą energię kierowanej placówce. Po zgonie dyrektora obowiązek prowadzenia szkoły wziął na siebie jego nieodłączny współpracownik ks. prałat Adam Pęski, który zatwierdzony został na tymczasowego dyrektora

¹³ „*Miesięcznik Pasterski Płocki*”: 1918 nr 8, s. 161-162.

¹⁴ A. Pęski, Zakończenie roku w szkole organistowskiej płockiej, „*Miesięcznik Pasterski Płocki*”: 1919 nr 5, s. 88.

¹⁵ „*Miesięcznik Pasterski Płocki*”: 1920 nr 6, s. 98.

¹⁶ Ze szkoły organistowskiej, „*Miesięcznik Pasterski Płocki*”: 1922 nr 8, s. 149.

¹⁷ „*Miesięcznik Pasterski Płocki*”: 1923 nr 8,9, s. 164.

¹⁸ Szkoła Organistowska w Płocku, „*Miesięcznik Pasterski Płocki*”: 1931 nr 10, s. 394.

pismem Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 21 października 1926 r. sygnowanym numerami: nr. L. M. 3403. Ks. A. Pęski będąc gorącym miłośnikiem muzyki i człowiekiem głęboko oddanym sprawom szkoły, nie posiadał jednak specjalistycznego przygotowania muzycznego. Za pilne zadanie uznał więc, znalezienie i pozyskanie dla szkoły fachowego kierownika, posiadającego odpowiednie wykształcenie muzyczne¹⁹.

Jego starania przyniosły wkrótce spodziewany efekt. W porozumieniu z W. Ratuszyńskim, prezesem Kolegium Organistów Chórmistrzów w Polsce, udało się znaleźć odpowiedniego kandydata²⁰. Dyrektorem szkoły został Marceli Karczemny, a ks. A. Pęski został mianowany Delegatem Biskupim do spraw Szkoły Organistowskiej²¹. Nowy dyrektor otrzymał nominację 16 lutego 1927 r. Z chwilą objęcia przez niego obowiązków nastąpiło znaczne ożywienie działalności szkoły. Marceli Karczemny – absolwent Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego w klasie organów, pełnił również obowiązki profesora śpiewu w Seminarium Duchownym oraz organisty i dyrygenta chórów katedralnych²².

Wkrótce, po śmierci ks. A. Pęskiego, Delegatem Biskupim do spraw szkoły mianowany został ks. dr Wacław Jezusek²³, który już wcześniej związany był ze szkołą, pełniąc od 1925 r. obowiązki nauczyciela i wychowawcy. Ks. Jezusek zaangażował się mocno w sprawy funkcjonowania szkoły. W dużej mierze jego właśnie zasługą było, że szkoła otrzymała 10 głosowe organy, komplet instrumentów dętych oraz smyczkowych, a także nowy statut i program nauczania²⁴.

W 1932 r. Delegatem Biskupim do spraw Szkoły Organistowskiej został ks. Kazimierz Starościński, który po 3 letnim pobycie w Rzymie w Papieskiej Szkole Muzycznej, objął w 1928 r. po śmierci ks. J. Antoniaka profesurę śpiewu w Seminarium Duchownym i Szkole Organistowskiej²⁵.

¹⁹ Prowadził w tym celu pertraktacje ze Szczepanem Sieją, byłym organistą katedry plockiej, gruntownie wykształconym muzykiem i dobrym kompozytorem, pracującym ówczesnie w Chicago. Nalegania proboszcza ks. Kowalczyka z parafii św. Jana Kantego w Chicago, sprawiły jednak, że S. Sieja pozostał w Ameryce. Ks. Pęski zwracał się następnie w tej sprawie także do ks. dr Jana Więckowskiego.

²⁰ M. Skurosz, *Śpiew, muzyka, organy i organiści w kościele katedralnym w Płocku na przestrzeni wieków*, Płock 1984, s. 27.

²¹ Szkoła Organistowska w Płocku, „Miesięcznik Pasternski Płocki”: 1931 nr 10, s. 394.

²² M. Skurosz, dz. cyt., s. 27

²³ W. Jezusek (1896-1982) – ukończył Seminarium Duchowne w Płocku, święcenia kapłańskie otrzymał w 1920r. Odbył następnie studia w Rzymie, uzyskując doktorat z prawa kanonicznego. Po powrocie do Płocka poświęcił się pracy duszpasterskiej, pedagogicznej i naukowej. Pełnił stanowiska w kurii diecezjalnej. Był notariuszem Sądu Biskupiego, kanclerzem kurii, wikariuszem generalnym i rektorem seminarium. Z pasją poświęcał się pracy badawczej. Jego dorobek piśmienniczy obejmuje ponad 300 pozycji, głównie z zakresu historii, liturgii i prawa kanonicznego. J. B. Nycek, dz. cyt., s. 83.

²⁴ Kronika Biskupiej Szkoły Organistowskiej na lata 1917-1932, s. 7-8.

²⁵ Życiorys Ś. p. ks. Prof. Kazimierza Andrzeja Starościńskiego, „Miesięcznik Pasternski Płocki”: 1960 nr 1-3, s. 111.

Szkoła zajmowała w tym czasie 9 pomieszczeń. Zajęcia lekcyjne odbywały się w 5 salach, natomiast 2 pokoje przeznaczone były na pomieszczenia internatu. Dodatkowo w jednej sali znajdował się sekretariat szkoły. Największe pomieszczenie, nazywane przez uczniów „Salą Przyjaciela” spełniało funkcję sali koncertowej. Tutaj znajdowały się 10 głosowe organy, wykonane przez firmę organmistrzowską Biernackiego z Warszawy. Tu również odbywały się koncerty oraz próby chórów i orkiestr. W tej sali przeprowadzano egzaminy z gry organowej oraz organizowano akademie i inne uroczystości. Na muzyczne wyposażenie szkoły, oprócz wymienionych organów, składało się także 8 fortepianów, dwie fiszharmonie i komplet instrumentów dętych. Szkoła posiadała też kilka skrzypiec, wiolonczelę i kontrabas²⁶.

Nauczanie odbywało się zgodnie z przyjętym harmonogramem dnia. Pobudka była o godzinie 6⁰⁰, po czym uczniowie mieli czas na poranną toaletę. Około godziny 7⁰⁰ rozpoczynano śniadanie, po którym wszyscy zobowiązani byli punktualnie o godz. 8⁰⁰ stawić się w ustalonej sali lekcyjnej, przygotowani do rozpoczęcia zajęć. Na początku realizowano zajęcia grupowe, które trwały zazwyczaj do godz. 12⁰⁰-13⁰⁰. Po lekcjach uczniowie przechodzili do stołówki „Caritasu”, gdzie jedli obiad. W godzinach 14⁰⁰-18⁰⁰ odbywały się: lekcje indywidualne z przedmiotów muzycznych, wspólna nauka w świetlicy szkolnej, indywidualne ćwiczenie na instrumentach. W godz. 18⁰⁰-19⁰⁰ zaplanowano czas wolny. O godz. 19⁰⁰ była kolacja, po której następował ponownie czas wolny, który wykorzystywano najczęściej na indywidualne ćwiczenia oraz naukę. Od godz. 22⁰⁰ następowała cisza nocna²⁷.

Około roku 1930 wprowadzono grę na instrumentach dodatkowych. Rozpoczęto kształcenie w zakresie gry na instrumentach smyczkowych. Rok później rozszerzono naukę o instrumenty dęte, które udało się nabyć dzięki ofiarności ks. prałata I. Wilkońskiego, który pokrył prawie cały kilkudziesięcny koszt zakupu²⁸. Wkrótce mogły rozpocząć działalność zespoły smyczkowy i dęty. Dyrygentem orkiestry dętej został Walery Królikowski – nauczyciel muzyki w Gimnazjum im. S. Małachowskiego. Orkiestrę smyczkową początkowo prowadził Władysław Stec – muzyk związany z orkiestrą wojskową, po nim obowiązki dyrygenta przejął w 1933r. Faustyn Piasek.

W późniejszych latach, na skutek wprowadzenia nowego programu, kandydaci do szkoły, poddawani byli obok sprawdzenia słuchu i głosu, również egzaminowi z języka polskiego. Umożliwiono jednocześnie kwalifikowanie uczniów od razu na II lub III rok, po uprzednim wykazaniu się znajomością materiału nauczania przewidzianego w programie dla kursów niższych.

Uczniowie zobowiązani byli do uiszczania opłaty za kształcenie, która w 1931 r. wynosiła 30 zł. miesięcznie oraz 6 zł. rocznie na strojenie i renowację fortepianów. Mieszkania w internacie udostępniono słuchaczom bezpłatnie, jednak wyżywienie uczniowie zmuszeni byli organizować i finansować we własnym zakresie²⁹.

²⁶ M. Skurosz, dz. cyt., s. 28.

²⁷ Relacja ustna absolwenta szkoły J. Marszałowskiego z dnia 12 II 2002r.

²⁸ Szkoła Organistowska w Płocku, „Miesięcznik Pasternski Płocki”: 1931 nr 10, s. 396.

Wysokość opłat nie ulegała zmianom do 1937 r. W 1938 r. obowiązywały już zmienione wysokości opłat. Zwiększono stawkę czesnego do 60 zł miesięcznie, przy czym uczniowie mieli zapewnione wyżywienie w szkole. Również obowiązkowa opłata za renowację instrumentów uległa zmianie, została zwiększona do 10 zł. rocznie³⁰.

W latach 1934-1939 liczba uczniów w każdym roku szkolnym wahała się od 40 do 45. Zainteresowanie kształceniem było coraz większe, jednak z powodu niewystarczającej liczby pomieszczeń szkolnych, przyjmowano jedynie ograniczoną ilość uczniów³¹.

Szkoła posiadała koncesję władz ministerialnych, nie posiadała jednak statusu średniej szkoły muzycznej. Stałym dążeniem dyrekcji było stworzenie z niej, wzorem podobnych polskich placówek, średniej szkoły muzycznej. Należało w tym celu zmienić odpowiednio program, skreślając dodatkowe przedmioty uzupełniające wykształcenie ogólne uczniów, wprowadzając zaś fachowe przedmioty muzyczne³². Na początku lat 30 zredagowano nowy program nauczania i statut szkoły, który wkrótce został zatwierdzony przez Ministerstwo W. R. i O. P. Nowy program objął: grę na organach, fortepianie, instrumentach dętych i smyczkowych, śpiew gregoriański i figuralny, solfeż, zasady muzyki, harmonię, wstępne pojęcie o kontrapunkcie, historię muzyki, formy muzyczne, instrumentację wojskową oraz akompaniament do śpiewu gregoriańskiego. Plan przedmiotów dodatkowych obejmował ponadto: religię, liturgikę, łacinę, język polski i rosyjski, prowadzenie akt stanu cywilnego oraz wykłady z nauk społecznych.

Systematyczna praca dydaktyczna przynosiła coraz piękniejsze owoce. Uczniowie najstarszych roczników odbywali obowiązkową praktykę zawodową, grając podczas nabożeństw w katedrze plockiej. Zyskiwali w ten sposób niezbędną praktykę, przydatną w późniejszej pracy. Prezentowali też swoje umiejętności na organizowanych przez szkołę występach, które cieszyły się dużym uznaniem społeczeństwa plockiego. Koncerty stwarzały możliwość sprawdzania osiąganego poziomu artystycznego. Wpisywały się też chlubnie w plockie życie muzyczne, prezentowały wartościowy repertuar. Na programy występów składały się występy solowe i chóralne. Ponadto uczniowie prezentowali przygotowywane samodzielnie referaty na temat historii muzyki. Najlepsi wykazywali się dodatkowo umiejętnością dyrygowania chórami. Potwierdzeniem zadowolającego poziomu artystycznego występów i prawidłowo obranego kierunku prowadzenia szkoły mogą być słowa pochodzące z „Dziennika Plockiego” z dnia 18 czerwca 1931 r.: „Tegoroczny popis Szkoły zobrazował dążenie do wszechstronnego umuzykalnienia wychowañców szkoły w najrozmaitszych kierunkach. Jest to dążenie ze wszech miar pożądané, przygotowuje ono bowiem przyszłych organistów nie tylko do pracy zawodowej, lecz daje jednocześnie należyte podstawy do objęcia w przyszłości ważnej roli krzewiciela kultury muzycznej wśród szerokich warstw”.

²⁹ „Miesięcznik Pasterski Plocki”: 1931 nr 6, s. 225.

³⁰ „Miesięcznik Pasterski Plocki”: 1938 nr 5, s. 239.

³¹ M. Skuros, dz. cyt., s. 28.

³² Kronika Biskupiej Szkoły Organistowskiej na lata 1917-1932, str. 8.

„Dziennik Płocki” w numerze z dnia 16 czerwca 1932 r. donosił o kolejnym koncercie uczniów³³, wyrażał się bardzo pochlebnie o pracy szkoły informując: „popis doroczny uczniów Szkoły Organistowskiej wyróżniał się wyjątkową świetnością dzięki temu, że Szkoła zyskała piękne organy, na których mieli możliwość dać próby swej gry wybitniejsi uczniowie Szkoły. Na szczególne uznanie zasługuje praca p. Dyrektora Karczemnego, która doprowadza do coraz lepszych wyników”. „Hasło Katolickie” relacjonując przebieg tego samego koncertu w numerze z dnia 16 czerwca 1932 r., przytacza wyrazy uznania ks. Arcybiskupa J. Nowowiejskiego, który mówił o szkole jako o chlubie miasta, Diecezji, Kościoła i katolików. Ks. Abp chwalił dobry poziom koncertu, ale i z równym podziwem wypowiedział się o innych występach uczniów, które pięknym śpiewem i grą oddają urok muzyki kościelnej.

W roku następnym uczniowie uświetniali swoimi występami obchody XXV-letniego Jubileuszu Biskupstwa J. E. Ks. Arcybiskupa Antoniego Nowowiejskiego. Staraniem szkoły urządzono dnia 10 czerwca 1933 r. uroczystą akademię, w której zaprezentowali się uczniowie w występach solowych i zespołowych. Rys historyczny szkoły przedstawił ks. dr L. Świdorski. Koncertował chór szkolny i orkiestra smyczkowa. Najzdolniejsi uczniowie prezentowali utwory wybitnych kompozytorów muzyki organowej³⁴.

Podobne koncerty urządzone były co roku. Gromadziły liczną widownię³⁵, dawały uczniom możliwość publicznej prezentacji, stanowiły także wzbogacenie życia muzycznego Płocka.

Działalność szkoły od samego początku koncentrowała się wokół potrzeby wszechstronnego umuzykalnienia uczniów. Cel taki osiągnano głównie poprzez indywidualne lekcje, grę na instrumentach dodatkowych i udział w szkolnych zespołach instrumentalnych.

Ważną funkcję w procesie edukacyjnym pełnił chór szkolny, który wspólnie z chórami: katedralnym i Seminarium Duchownego, często śpiewał podczas koncertów i ważnych uroczystości w katedrze. Nierzadko do tych wspólnych występów włączali się członkowie śpiewacy i muzycy Płockiego Towarzystwa Muzycznego³⁶. Chór szkolny prowadził dyr. M. Karczemny. Potwierdzeniem dobrego

³³ Popis Szkoły Organistowskiej odbył się 14 czerwca 1932r. Na program koncertu składały się występy solowe i zespołowe. Najlepsi uczniowie zaprezentowali swoje umiejętności w zakresie gry na organach i fortepianie. Zgromadzeni słuchacze usłyszeli utwory m. in. J. S. Bacha, W. A. Mozarta i Gounoda. Chór szkolny wykonał kompozycje Palestriny, S. Moniuszki i śpiewy gregoriańskie. Koncertowała również szkolna orkiestra smyczkowa, w wykonaniu której zabrzmiała muzyka F. E. Bacha i S. Moniuszki. Koncert zakończyła szkolna orkiestra dęta, grając Uwerturę nauczyciela szkoły Walerego Królikowskiego i Poloneza A-dur F. Chopina.

³⁴ Koncert odbył się 10 czerwca 1933r. w sali „Przyjaciela” ul. Tumska 1. Występy składały się z dwóch części. Prezentowano śpiewy gregoriańskie oraz utwory W. A. Mozarta, Glucka, F. W. Sieringa, E. Gruberskiego, Freyera.

³⁵ Według J. Marszałowskiego koncerty cieszyły się wielkim powodzeniem publiczności, gromadziły zawsze pełną salę.

³⁶ M. Skuros, dz. cyt., s. 28.

poziomu wykonawczego osiągniętego przez ten zespół, może być jego udział w Ogólnopolskim Kongresie Muzyki Religijnej i Świeckiej Polskiej w Toruniu w 1933 r. Na Kongres przybyło około 80 chórów z różnych stron Polski. Spotkanie uświetnił swoją obecnością J. E. kard. Prymas Polski A. Hlond. Obecni byli i w pracach jury uczestniczyli uznani kompozytorzy z F. Nowowiejskim i W. Lachmannem na czele³⁷. Płock reprezentowały dwa chóry: katedralny i Szkoły Organistowskiej. Na chór katedralny składały się połączone zespoły Seminarium Duchownego i Szkoły Organistowskiej. Połączonymi chórami dyrygował ks. K. Starościński, a na organach akompaniował dyr. M. Karczemny. Wykonano kompozycję ks. Starościńskiego – mszę „In honorem s. Joannis”. Występ odbył się w kościele św. Jana w pierwszym dniu kongresu. Prezentację płocczan oceniono bardzo wysoko, uznano że muzycy wywiązali się ze swego zadania nadspodziewanie dobrze. W drugim dniu chór Szkoły Organistowskiej wykonał pod batutą dyr. Karczemnego „Missa in honorem s. Vincentii” B. Wallek-Walewskiego. Również ten występ zyskał bardzo przychylne recenzje publiczności i jurorów³⁸.

Obok zespołów artystycznych, zadbano również o utworzenie przy szkole organizacji społecznych, których praca koncentrowała się na realizacji celów wychowawczych. Przy szkole istniały: Hufiec Harcerski, Samopomoc Koleżeńska, Przysposobienie Wojskowe oraz Kasa Koleżeńska.

Drużyna Harcerska zawiązana została w 1927 r. i nosiła imię F. Chopina. Założycielem i opiekunem harcerzy był ks. dr W. Jezusek. Pracę hufca podzielono na dwie części. Działalność ideowa polegała na wspólnym czytaniu pism harcerskich, dyskusowaniu na temat prawa harcerskiego. Działalność techniczna sprowadzała się do organizowania różnego rodzaju kursów, ćwiczeń, wycieczek i gier. Drużyna Harcerska brała udział w konkursowych zawodach strzeleckich i otrzymała dyplom sportowy³⁹.

W roku 1929 powstała w obrębie szkoły kolejna organizacja – Samopomoc Koleżeńska. Celem jej było przede wszystkim rozwijanie poczucia koleżeńskiego i rozumienia działania społecznego. Nie bez znaczenia było również akcentowanie potrzeby podtrzymywania poprawnych kulturalnych i towarzyskich relacji pomiędzy uczniami. Poprzez tego typu organizację zamierzano wykształcić w wychowankach umiejętności organizacyjne, często tak potrzebne w przyszłej ich pracy w parafiach.

W 1932 r. staraniem dyr. M. Karczemnego i ks. K. Starościńskiego powstała kolejna przyszkolna organizacja – Kasa Pożyczkowo – Oszczędnościowa. Podstawą jej istnienia stał się specjalny fundusz, jaki pozostawił pierwszy dyrektor szkoły ks. J. Antoniak. Poprzez utworzenie kasy, zamierzano nieść pomoc materialną uczniom, a sposobem udzielanej pomocy były w tym wypadku pożyczki udzielane najbiedniejszym wychowankom.

³⁷ „Głos Mazowiecki”: 6 VI 1933 nr 125, s. 1.

³⁸ „Głos Mazowiecki”: 7 VI 1933 nr 126, s. 2.

³⁹ Biskupia Szkoła Organistów w Płocku, „Hasło Katolickie”: 11 VI 1933 nr 24, s. 9; Zdjęcie prezentujące szkolną drużynę harcerską zamieszczone zostało w aneksie.

Chcąc jak najlepiej przygotować uczniów do służby w wojsku, wprowadzono w szkole od 1928 r. przysposobienie wojskowe. Nałożono obowiązek brania udziału w tego typu zajęciach na wszystkich uczniów. Na tej zasadzie Ministerstwo Spraw Wojskowych, przyznało uczniom ostatniego roku prawo do korzystania z odroczeń w odbywaniu służby wojskowej⁴⁰.

Omawiając formy organizacyjne szkoły, należy wspomnieć o Bibliotece Szkolnej. Powstała ona w 1929 r., rozpoczynając funkcjonowanie z liczbą 100 książek. Już rok następny przyniósł zwiększenie ilości woluminów do 350 egzemplarzy. Istniała dodatkowo Biblioteka Harcerska, znajdująca się w izbie harcerskiej, która posiadała w swoim księgozbiore w 1933r. 45 dzieł harcerskich i 150 różnej treści. Ponadto redakcje „Hasła Katolickiego” i „Głosu Mazowieckiego” chcąc ułatwić młodzieży czytanie pism katolickich, nadsyłały bezpłatnie po jednym egzemplarzu. Harcerze czytali także pismo „Skaut”⁴¹.

Zasługi pedagodzy szkoły

Kadrę pedagogiczną szkoły tworzyli płoccy nauczyciele, księża i muzycy. Łącznie w czasie 22 lat istnienia szkoły pracowało w niej w różnych przedziałach czasowych 37 pedagogów. W grupie tej było 12 nauczycieli muzyków i 17 księży. Kadrę muzyczną tworzyli najlepsi płoccy muzycy, artyści gruntownie wykształceni w polskich uczelniach muzycznych. Muzycy ci obok pracy pedagogicznej, działali często na niwie kompozytorskiej, publicystycznej i społecznej. Byli prawdziwymi twórcami i animatorami płockiej kultury muzycznej. Nierzadko ich sukcesy swoim zasięgiem wykraczały poza ramy Płocka, wnosząc wkład w kulturę ogólnonarodową.

Prezentujemy poniżej sylwetki pedagogów szkoły, ograniczamy się do prezentacji osób nauczających przedmiotów muzycznych. Ukazujemy ich koleje życia, przebieg edukacji, uzyskane wykształcenie muzyczne, prowadzoną działalność artystyczną, naukową i dydaktyczną. Prezentując sylwetki pedagogów, nie ograniczamy się wyłącznie do ukazania ich działalności z czasu istnienia szkoły, ale przedstawimy również ich dalsze losy i dokonania.

Marceli Karczemny

Urodził się 19 kwietnia 1901 roku w miejscowości Promna w powiecie Grójec. Studiował w Konserwatorium Muzycznym w Warszawie w klasie organów prof. Mieczysława Surzyńskiego. W latach 1927-1939 pełnił obowiązki organisty i dyrygenta chórów katedralnych w Płocku, piastował również stanowisko dyrektora Szkoły Organistowskiej. W szkole nauczał gry organowej, harmonii, dyrygentury oraz prowadził chór. Był także aktywnym działaczem i dyrygentem chórów Płockiego Towarzystwa Muzycznego i wykładowcą śpiewu gregoriańskiego w Seminarium Duchownym w Płocku.

⁴⁰ Biskupia Szkoła Organistowska w Płocku, „Hasło Katolickie”: 11 VI 1933 nr 24, s. 9.

⁴¹ Kronika Biskupiej Szkoły Organistowskiej w Płocku za lata 1917-1933, s. 12.

W 1940 r. na skutek trudnych warunków okupacyjnych zmuszony był opuścić Płock. Lata wojny spędził w Proszewicach koło Krakowa, gdzie pełnił obowiązki organisty w miejscowym kościele. Zaraz po wojnie osiedlił się na stałe w Radomiu i jako organista natychmiast rozpoczął działalność na polu muzyki kościelnej. W latach 1946-1950 był organistą kościoła p. w. Św. Trójcy, a przez następne pięć lat kościoła garnizonowego. Założony przez niego w 1945r. Ludowy Instytut Muzyczny stał się 1 września 1952 r. Państwową Szkołą Muzyczną I stopnia, której był dyrektorem. Był również inicjatorem powstania w Radomiu orkiestry symfonicznej. W 1954 r. założył Ognisko Muzyczne w Pionkach, a w 1959 r. Społeczne Ognisko w Szydłowcu. Dzięki jego usilnym staraniom i przy poparciu miejscowych władz, w 1961 r. w Radomiu powstała Państwowa Szkoła Muzyczna II stopnia. Był jej dyrektorem i jednocześnie wykładowcą przedmiotów teoretycznych, harmonii i kontrapunktu. Dodatkowo od 1954 r. przez wiele lat pełnił obowiązki Przewodniczącego Komisji Kultury przy Miejskiej Radzie Narodowej w Radomiu. Prowadzona przez niego działalność uhonorowana została przyznaniem mu przez Radę Państwa Złotego Krzyża Zasługi i Kawalerskiego Krzyża Odrodzenia Polski. Zmarł 30 grudnia 1972 r. w Radomiu⁴².

Ks. Kazimierz Starościeński

Urodził się w Goworowie 30 listopada 1899r. jako jeden z sześciorga rodzeństwa. Uczył się w miejscowej szkole powszechnej. Podczas pierwszej wojny światowej przebywał z rodziną na zesłaniu w Kijowie. Tu uczył się w gimnazjum polskim. Po powrocie z Kijowa w 1918r. uczęszczał do Gimnazjum im. Kulwiecia w Warszawie. Po skończeniu sześciu klas wstąpił do Niższego Seminarium Duchownego w Płocku i tu dał się poznać jako wyjątkowo zdolny alumn. Święcenia kapłańskie otrzymał 30 sierpnia 1925r. i zaraz po nich wyjechał na studia do Rzymu do Papieskiej Szkoły Muzycznej. W Rzymie przebywał trzy lata. Po powrocie objął profesurę śpiewu w obydwu Seminarjach i Szkole Organistowskiej w Płocku. W szkole nauczał chorału gregoriańskiego, był również akompaniatorem. Jako człowiek szczerze zainteresowany sprawą organistów i ich dobrym wykształceniem muzycznym, pełnił funkcję rzecznika i referenta Kurii w ich sprawach. Ks. Starościeński obok zorganizowanej systematycznej pracy dydaktycznej w Szkole Organistowskiej, organizował również kursy dokształcające dla organistów, pracujących już w parafiach. Starał się i tą drogą wpływać na podniesienie poziomu muzyki kościelnej w diecezji płockiej.

Od 1935r. był wikariuszem przy parafii Św. Bartłomieja w Płocku, później w katedrze. Wreszcie objął samodzielną placówkę i został proboszczem w Trzepowie.

Trzy lata później, w 1938 r. wyjechał ponownie do Rzymu w celu dokończenia studiów muzycznych w Papieskim Instytucie Muzyki Kościelnej (Pontificium Institutum Musicae Sacrae). Po półrocznym pobycie wrócił z dyplomem magistra śpiewu gregoriańskiego⁴³.

⁴² M. Skurowsz, dz. cyt. 45-46.

Lata okupacji spędził pod przybranym nazwiskiem, pełniąc obowiązki ogrodnika. W 1945r. został proboszczem w Zagrobie. Zorganizował tu i wyszkolił chór parafialny, który wyróżniał się techniką i subtelnością wykonywanych śpiewów. W 1948 został przeniesiony do parafii Biała. Pełnił jednocześnie obowiązki profesora śpiewu w Seminarium, a także prowadził rozpoczętą dawniej akcją dokształcania i szkolenia nowych organistów. Kontynuował równocześnie ożywioną działalność jako referent w kurialnej komisji do spraw organistowskich. Rozwijał także w Płocku bogatą działalność jako organizator życia muzycznego, organizował chóry, był prelegentem i recenzentem muzycznym, dużo komponował. Pozostawił po sobie bogatą spuściznę w postaci wierszy, artykułów i recenzji muzycznych zamieszczanych w okresie międzywojennym w „Głosie Mazowieckim”, „Kurierze Płockim” i „Miesięczniku Pasternkim Płockim”.

Dużo komponował, a twórczość jego cechuje duża różnorodność. Wśród utworów jego autorstwa znajdują się przede wszystkim kompozycje muzyki kościelnej, chociaż spotyka się również utwory świeckie. Zmarł 14 grudnia 1959 r. w Płocku⁴³.

Ks. Józef Antoniak

Urodził się w listopadzie w 1859 r. we wsi Olszew, w powiecie Sokołów Podlaski. Kształcił się w Gimnazjum Państwowym w Siedlcach. Po ukończeniu szkoły, wstąpił w 1878r. do Seminarium Duchownego w Płocku. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1883r. Przez pięć lat pełnił obowiązki wikariusza parafii św. Bartłomieja w Płocku. Od 1888 do 1892 r. był wikariuszem katedralnym i jako człowiek umuzykalniony zajmował się śpiewem. Utworzył i prowadził chór chłopięcy, dyrygował też chórem alumnów. Po kilkuletnim pobycie w Płocku był kolejno proboszczem w Radzyminie, Grudusku, Serocku, Słupi i Dąbrowie. W sierpniu 1913r. powrócił do Płocka, otrzymując nominację na profesora śpiewu w Seminarium Duchownym i dyrygenta chóru katedralnego. Równocześnie zaczął pełnić obowiązki sekretarza Kurii Diecezjalnej.

Dążył do tego, by śpiew alumnów w katedrze powrócił do dawnej świetności i by każdy alumn wyniósł z Seminarium dobrą znajomość muzyki. Nie posiadał wprawdzie specjalistycznego wykształcenia muzycznego, ale oddany był szczerze sprawom śpiewu i muzyki. Będąc teoretycznym i praktycznym znawcą śpiewu gregoriańskiego, posiadającym wyjątkowo subtelny słuch muzyczny, pracował z wyjątkową gorliwością. Był dla swych uczniów bardzo wymagający i surowy. Urządzał często dodatkowe próby, chcąc zadbać o jak najlepsze przygotowanie do występów.

⁴³ Życiorys Ś. p. Ks. Prof. Kazimierza Andrzeja Starościeńskiego „Miesięcznik Pasternki Płocki”: 1960 nr 1/3, s. 110-115.

⁴⁴ A. Leleń, Ks. Kazimierz Andrzej Starościeński (1899-1959). Życie, działalność muzyczna i twórczość, Lublin 1989 (mps pracy magisterskiej w Bibliotece Seminarium Duchownego w Płocku).

W 1917r. zainicjował i doprowadził do założenia w Płocku Biskupiej Szkoły Organistowskiej. Był jej dyrektorem i jednocześnie kierownikiem chóru. Nauczał także chorału gregoriańskiego. Zmarł 17 czerwca 1926r. w Płocku⁴⁵.

Janina Grabowska

Wieloletnią nauczycielką szkoły była Janina Grabowska. Była ona absolwentką klasy fortepianu w Konserwatorium Warszawskim u prof. Zofii Ciborowskiej. Studiowała także w Konserwatorium Piotrogrodzkim na kursie wirtuozowskim u prof. Włodzimierza Drozdowa, ucznia Jesipow-Leszetyckiej. Po powrocie do Polski kształciła się w mistrzowskiej klasie prof. Egona Petriego w Krakowie. Koncertowała jako pianistka i kameralistka. Akompaniowała m.in. kilkakrotnie prof. Stanisławowi Barcewiczowi – wielkiemu polskiemu skrzypkowi, profesorowi i dyrektorowi Konserwatorium w Warszawie oraz J. Volankowi – skrzypkowi, profesorowi w Filadelfii. W 1923 r. przyjechała do Płocka na koncert, wspólnie z prof. Barcewiczem. Tu poznała artystę-malarza Witolda Kuczewskiego, za którego wkrótce wyszła za mąż i zamieszkała na stałe w Płocku. Aktywnie uczestniczyła w płockim życiu kulturalnym, często występowała na koncertach Towarzystwa Muzycznego. Zajęła się również działalnością pedagogiczną. Prowadziła klasę fortepianu i nauczała historii muzyki w Szkole Organistowskiej. Pracowała również w Gimnazjum Żeńskim w Płocku, gdzie przygotowywała audycje słowno – muzyczne. Lata okupacji spędziła w Wyszogrodzie. Po wyzwoleniu, podjęła na nowo pracę pedagogiczną w Płocku, w szkole muzycznej⁴⁶.

Benedykt Sianko

Urodził się ok. 1880r. w Suraziu na Białostocczyźnie. Ukończył Instytut Muzyczny w Warszawie w klasie organów prof. H. Makowskiego⁴⁷. Pracował początkowo w Wieluniu, gdzie sprawował funkcję dyrygenta chóru „Lutnia”. W latach 1903-1910 pełnił obowiązki organisty w katedrze płockiej. Z chwilą przyjazdu do Płocka rozpoczął również pracę w Płockim Towarzystwie Muzycznym, w charakterze akompaniatora i dyrygenta chóru męskiego i mieszanego. Równocześnie nauczał gry organowej w klasie organowej zawiązanej przy szkole muzycznej stowarzyszenia. Po wyjeździe ks. E. Gruberskiego z Płocka w 1907 r., przejął po nim część obowiązków. Prowadził chór katedralny, kontynuował rozpoczęte kształcenie organistów.

W latach 1910-1927 pracował w Gimnazjum im. W. Jagielly jako nauczyciel śpiewu. Ponadto z chwilą powstania w 1917 r. Biskupiej Szkoły Organistowskiej, podjął w niej pracę, nauczając przedmiotów muzycznych. Wykładał zasady muzy-

⁴⁵ W. Jezusek, Ś. p. ks. Kanonik Józef Antoniak, „Miesięcznik Pasterski Płocki”: 1965nr 4/5, s. 116-120.

⁴⁶ M. Kamiński, Szkic życia muzycznego w Płocku, s. 23.

J. Kuczevska, Z dziejów ruchu muzycznego w Płocku, „Notatki Płockie”: 1956 nr 2, s. 30.

⁴⁷ „Echa Płockie i Łomżyńskie”: 12 IX 1903 nr 73.

ki, prowadził też klasę organową⁴⁸. Ze szkołą związany był do 1926r. Przez wiele lat współpracował również z Gimnazjum im. Reginy Żółkiewskiej i Seminarium Nauczycielskim w Płocku. W szkołach tych prowadził chóry⁴⁹.

Był prezesem związku Organistów-Chórmistrzów Diecezji Płockiej. W ramach stowarzyszenia inicjował rozmaite akcje, których celem było szeroko rozumiane dokształcanie organistów. Zmarł 27 sierpnia 1940r. w Płocku.

Faustyn Piasek

Wieloletnim nauczycielem płockiej Szkoły Organistowskiej był Faustyn Piasek – postać bardzo zasłużona dla płockiej kultury muzycznej.

Urodził się 16 lutego 1877r. we wsi Głowaczów k.Kozienic. W 1898 r. ukończył Instytut Muzyczny w Warszawie, zdobywając dyplom kapelmistrza orkiestr wojskowych. Po krótkim okresie pracy w Starachowicach i Łucku, przybył w 1900 r. do Wymyślina, leżącego w ziemi lipnowskiej. Objął stanowisko nauczyciela śpiewu i muzyki w miejscowym Seminarium Nauczycielskim. Ewakuowany wraz z rodziną w latach I Wojny Światowej w głąb Rosji, wrócił do kraju dopiero w 1921 r. i osiadł na stałe w Płocku. Podjął aktywną pracę pedagogiczną. Nauczał w Seminarium Nauczycielskim Męskim i Żeńskim. Działal również na płaszczyźnie społecznej, będąc od 1934 r. prezesem Płockiego Towarzystwa Muzycznego. W latach 1933-1939 nauczał także w Szkole Organistowskiej. Kształcił w zakresie gry na instrumentach smyczkowych i prowadził szkolną orkiestrę smyczkową. Przyczynił się wydatnie do aktywizacji życia muzycznego w Płocku. Działal jako organizator koncertów, dyrygent zespołów orkiestrowych i chóralnych, publicysta. W latach okupacji hitlerowskiej, prowadził prywatne, tajne nauczanie. Z chwilą wyzwolenia, mimo zaawansowanego wieku, zgłosił się do pracy. Pełnił krótko funkcję kierownika Wydziału Kultury Urzędu Miejskiego, był następnie nauczycielem w płockim Ludowym Instytucie Muzycznym. Ostatnie lata życia poświęcił pracy kompozytorskiej i publikacji opracowanych przez siebie podręczników do nauczania muzyki.

Opublikował uznany w Polsce podręcznik do nauczania śpiewu, oparty na opracowanej przez siebie metodzie trójdźwiękowej. Był także utalentowanym kompozytorem, autorem 1500 kompozycji, z których wiele zostało wydanych w PWM w Krakowie. Jako kompozytor odniósł szczególny sukces opracowaną muzyką do widowiska ludowego ks. Skierkowskiego pt. „Wesele na Kurpiach”, którego wystawienie stało się wydarzeniem artystycznym w skali krajowej. Zmarł 31 października 1955 r. w Płocku⁵⁰.

⁴⁸ J. Antoniak, Program Szkoły Organistowskiej, „Miesięcznik Pasternski Płocki”: 1919 nr 1, s. 31-32.

⁴⁹ W 1928r. w Poznaniu podczas Powszechnej Wystawy Krajowej, połączone chóry dwu szkół, zdobyły pod batutą B. Sianki w kategorii chórów szkolnych pierwszą nagrodę.

⁵⁰ M. Kamiński, Faustyn Piasek, „Tygodnik Płocki”: 1979 nr 39, s. 5.

Najwybitniejsi absolwenci

W ciągu 22 lat swego istnienia szkoła wykształciła 107 dyplomowanych organistów⁵¹. Absolwenci, po uzyskaniu dyplomu, obejmowali parafie⁵², rozpoczęli pracę w szkołach powszechnych, lub wstępowali do konserwatorium by kontynuować kształcenie.

Zasadniczym celem działalności szkoły było przygotowanie przyszłych organistów⁵³. W rzeczywistości jednak, wobec braku w latach międzywojennych w Płocku profesjonalnego szkolnictwa muzycznego, szkoła stała się prawdziwą instytucją kształcenia artystycznego. Dostarczała rzetelnie wykwalifikowanych absolwentów, którzy spełniali później ważne funkcje społeczne, stając się w swoich środowiskach prawdziwymi orędownikami kultury muzycznej. Szkoła wychowywała, skupiała uwagę nie tylko na funkcjach edukacji muzycznej, ale również na istotnych zagadnieniach wychowania społecznego i wychowania w kulturze. Przyjęty program nauczania umożliwiał prawidłowy rozwój artystyczny najwybitniejszym uczniom, którzy kontynuowali następnie bez przeszkód naukę w polskich konserwatoriach muzycznych, stając się cenionymi w Polsce muzykami. Mniej zdolnych, w wystarczający sposób przygotowywał do pełnienia funkcji organisty parafialnego i animatora lokalnej kultury.

⁵¹ Jest to liczba, którą udało się ustalić na podstawie Kroniki Szkoły za lata 1917-1933, pracy M. Skurosza „Śpiew, muzyka, organy i organiści w kościele katedralnym w Płocku na przestrzeni wieków”, „Hasła Katolickiego z dnia 11 czerwca 1933r. Nie jest to jednak kompletna lista absolwentów. Brakuje szczegółowych danych z 1938r.

⁵² Na podstawie ustnej relacji absolwenta szkoły J. Marszałowskiego z dnia 12 II 2002r., można ustalić losy absolwentów po zakończeniu nauki. Zdecydowana większość wychowanków szkoły obejmowała placówki parafialne. Interesującym spostrzeżeniem jest fakt, iż szkoła przygotowywała nie tylko na potrzeby Diecezji Płockiej. S. Palecki – pochodził z polskiej rodziny mieszkającej w Niemczech. Przybył on do płockiej szkoły z zamiarem uzyskania wykształcenia muzycznego, które będzie mógł następnie wykorzystać pełniąc funkcję organisty. Po ukończeniu szkoły powrócił w rodzinne strony, zajmując się prowadzeniem chórów i grą organową. Uczniowie J. Tomaszewski i F. Wieczyński również po ukończeniu szkoły wrócili w rodzinne strony do Wielkopolski, by pracować w zawodzie. Uczeń R. Antoszewski objął parafię w Dąbrowicach, a H. Seler w Dobrzyniu nad Wisłą.

⁵³ Cennych informacji o działalności szkoły dostarczył autorowi absolwent szkoły z 1933r. Józef Marszałowski. Przebieg późniejszej drogi zawodowej pana Marszałowskiego jest typowym przykładem losów absolwentów szkoły. J. Marszałowski urodził się 2 września 1912r. w Rózinowie k. Włocławka. Lata dzieciństwa i wczesnej młodości spędził w Kutnie, gdzie ukończył miejscową szkołę powszechną. W latach 1929-1933 kształcił się w Szkole Organistowskiej w Płocku, zyskując uznanie pedagogów i koncertując na organizowanych przez szkołę popisach i akademiach. W latach 1934-1935 odbywał służbę wojskową w Siedlcach, w 22 Pułku Piechoty. W 1936r. został organistą w Królewie. W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany, dostał się do niewoli. Do dotychczasowego miejsca pracy powrócił w 1942 r., pracując nieprzerwanie od tej pory w charakterze organisty w Królewieckim kościele. Uczył także w szkole, prowadził chóry dziecięce. Przepracował na tym stanowisku 65 lat, mając liczne oferty z innych miejsc. Został szczególnie doceniony, kiedy od samego papieża Jana Pawła II otrzymał odznaczenie „Pro ecclesia et pontifice”.

J. Grabowska-Kuczevska, pisała po latach na łamach „Notatek Płockich”⁵⁴: „Szkoła ta spełniała doniosłą rolę, gdyż wykształcony organista stawał się krzewicielem kultury muzycznej w małych ośrodkach wiejskich i miejskich”. Podkreślała, że szkoła przygotowywała nie tylko wykształconych organistów, ale również dobrze przygotowanych chórmistrzów i dyrygentów orkiestr. Absolwenci – pisała dalej – otrzymywali dyplom uprawniający do wykonywania zawodu organisty oraz do nauczania śpiewu w szkołach powszechnych. Zwracała uwagę na pochodzenie społeczne uczniów. Zauważała, że większość z nich była pochodzenia wiejskiego, a tylko niewielki odsetek rekrutował się z miast. Podkreślała również znaczenie artystyczne i wychowawcze dorocznych popisów uczniowskich oraz organizowanych w trakcie roku szkolnego wieczorów muzycznych, na których wykonywane były utwory wielkich kompozytorów: G. P. Palestriny, J. S. Bacha, J. F. Händla, Orlando di Lasso, W. A. Mozarta, L. van Beethovena.

Spośród wychowanków szkoły wyróżnił się szczególnie Tadeusz Paciorkiewicz⁵⁵. Szkołę ukończył w 1936 r. Studiował następnie w latach 1936-1943 w Konserwatorium Muzycznym w Warszawie, w klasie organów prof. B. Rutkowskiego⁵⁶. W 1951 r. ukończył eksternistycznie klasę kompozycji w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Łodzi u prof. K. Sikorskiego. W początkowym okresie samodzielnej działalności artystycznej, prowadził w Płocku ożywioną pracę pedagogiczną i kompozytorską. Organizował w oparciu o struktury Ludowego Instytutu Muzycznego, szkolnictwo muzyczne w Płocku. W latach 1945-1949 pełnił obowiązki organisty katedralnego w Płocku. W tym czasie zajmował się również organizowaniem życia muzycznego na Mazowszu. Prowadził różnorodne formy działalności muzycznej, zakładał chóry, nauczał dyrygentów itp.⁵⁷. Zajmował się też aktywnie kompozycją⁵⁸.

Po opuszczeniu Płocka w 1949 r. T. Paciorkiewicz pracował jako pedagog w Państwowej Średniej Szkole Muzycznej i Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Łodzi. Od 1954 r. związany był z Państwową Wyższą Szkołą Muzyczną w Warszawie, gdzie prowadził klasę kompozycji i przedmiotów teoretycznych. Zajmował później stanowiska dziekana Wydziału Kompozycji, Teorii i Dyrygentury, a w latach 1969-1971 pełnił obowiązki rektora tejże uczelni⁵⁹.

⁵⁴ J. Kuczevska, Z dziejów ruchu muzycznego w Płocku, „Notatki Płockie”: 1957 nr 5, s. 24.

⁵⁵ T. Paciorkiewicz urodził się w Sierpcu 17 X 1916 r. Zmarł w Warszawie w 1998 r.

⁵⁶ Prof. B. Rutkowskiego łączyła znajomość z dyrektorem M. Karczemnym. Obaj byli absolwentami Konserwatorium Muzycznego w Warszawie w klasie organów. B. Rutkowski przyjeżdżał do Płocka, uczestniczył w egzaminach płockiej szkoły, najlepszym uczniom proponował kontynuowanie nauki w Konserwatorium w swojej klasie. Relacja ustna J. Marszałowskiego z 12 II 2002 r.

⁵⁷ M. Skurosz, dz. cyt., s. 46

⁵⁸ Z tego okresu pochodzą takie utwory jak: I Kwartet smyczkowy w formie wariacji – 1946, Sonata organowa-1947, 10 pieśni kurpiowskich na chór a cappella -1948, Suita Kurpiowska na małą orkiestrę symfoniczną-1948, Uwertura-1949, Z pieśni chopinowskich.-kantata na chór mieszany a cappella-1949 Almanach polskich kompozytorów współczesnych, Kraków 1966, s. 91.

⁵⁹ Encyklopedia Muzyki PWN, Warszawa 1995, s. 664.

Bogata twórczość kompozytorska Paciorkiewicza opiera się przede wszystkim na formach klasycznych. Widoczne są w niej wpływy muzyki baroku i polskiej muzyki ludowej⁶⁰.

Do grona najwybitniejszych uczniów zaliczyć można też Jerzego Kościelnego, który kształcił się w szkole w latach 1936-1939. Gdy wojna przerwała dalszą naukę, Kościelny walczył w Ruchu Oporu w AK. Ponieważ znał dobrze języki niemiecki, angielski i francuski, wykorzystywany był jako kurier między Warszawą a Wiedniem. Po aresztowaniu trafił do obozu koncentracyjnego. Z chwilą zakończeniu wojny podjął dalszą edukację muzyczną. Ukończył kompozycję i dyrygenturę w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie. Pracował następnie jako kierownik zespołu muzycznego w poznańskim radio. W 1951r. organizował reprezentacyjny chór „Artos”. W 1954r. założył Zespół Pieśni i Tańca „Warszawa”, po czym pracował jako dyrygent i kierownik chóru w „Operze Objazdowej”. Po likwidacji zespołu, w 1956 r. przyjął pracę w Teatrze Wielkim w Warszawie, gdzie pełnił obowiązki chórmistrza. W połowie lat 70-tych, podpisał kontrakt i wyjechał na stałe do Szwecji, by prowadzić tam orkiestrę symfoniczną.

J. Kościelny to również ceniony kompozytor, autor wielu kompozycji instrumentalnych i wokalnych oraz jednej opery⁶¹.

Innym wychowankiem szkoły, wyróżniającym się w późniejszej działalności artystycznej był Jan Oziębło. Szkołę ukończył w 1937r. Pracował następnie jako dyrygent w Stanach Zjednoczonych⁶².

Wojna położyła kres tej pożytecznej instytucji, placówce która w okresie swego istnienia w latach 1917-1939 przysporzyła Kościołowi i Państwu dobrze wykształconych muzyków. Szkoła wpisała się chlubnie w historię Płocka, ogniskując najwartościowszych artystów – pedagogów z terenu miasta, współtworząc życie muzyczne i koncertowe.

SUMMARY

Year 1917 saw the creation of the Bishop Boarding School of Organ (Biskupia Szkoła Organistowska) in Plock. Tuition at school lasted four years. The syllabus included music related subjects, such as history of music, theory of music, harmony, Gregorian chant, playing the piano and organ, as well as subjects from the humanities and the natural sciences, such as religion, study of liturgy, Polish, Latin, arithmetic, history, and geography. Since the school emphasised forms of group performance a choir, a wind orchestra and a string orchestra were created. The students performed at numerous concerts, which gained great popularity in the Plock area.

⁶⁰ Do ważniejszych kompozycji Paciorkiewicza należą: opery Ushiko i Ligea, balet Legenda Warszawy, 2 symfonie, 2 koncerty fortepianowe, koncert skrzypcowy, kantata Oda do Młodości, oratorium De revolutionibus, Missa brevis, utwory kameralne, utwory organowe, pieśni.

⁶¹ M. Skuros, dz. cyt., s. 29-30.

⁶² J. Kuczevska, „Notatki Płockie”: 1957 nr 5, s. 24.

Teaching in the school was conducted by local teachers, priests, and active, professional musicians present both on local and national music arena, musicians who had many years of experience in performing and teaching as well as composing.

The school was recognised by the authorities, and at the beginning of the third decade of the last century it became secondary music school. During the 22 years of its functioning the school educated 107 professional organists who worked in parishes, schools, or continued their studies in Schools of Music. World War II put an end to an existence of this significant institution notable for educating numerous outstanding musicians working for the state and church. The school marked a major milestone on the road to create a professional music education centre in Płock.